

Inny i Obcy w edukacji polonistycznej. Eksperyment naturalny dydaktyczny

*The Different Ones and Strangers in Polish studies.
Natural Educational Experiment*

Eryk Kacper Cichocki, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Filologii Polskiej

STRESZCZENIE

Inny i Obcy to tematyka dotycząca w dużej mierze rzeczywistości szkolnej. Zadaniem współczesnej polonistyki staje się mówienie o Innym i Obcym. Przedmiotem proponowanego artykułu są prace uczniowskie napisane po drugim etapie eksperymentu naturalnego dydaktycznego w jednej ze szkół podstawowych we Wrocławiu. Eksperyment odbył się w drugim semestrze 2015/2016 roku wśród dwunastoletków. Artykuł, oparty na badaniach jakościowych, zawiera zapis najważniejszych wniosków dotyczących rozumienia Innego i Obcego przez uczniów klasy szóstej oraz skupia się na kompetencjach tekstotwórczych opisywanej grupy badawczej.

Słowa kluczowe: Obcy, Inny, eksperyment naturalny dydaktyczny, kompetencje tekstotwórcze.

Different Ones and Strangers is a subject that affects very much school reality. Discussing Different Ones and Strangers becomes a task of modern Polish studies. The subject of the proposed article are student works written after the second stage of the experiment in a primary school in Wrocław. The experiment took place in the second semester of year 2015/2016 on twelve-year-olds. The article, based on qualitative research, contains a record of the most important conclusions for understanding of the Different One and the Stranger by the students of sixth grade and focuses on creative writing competences of the described research group.

Keywords: Alien, Other, didactic natural experiment, text-writing competence.

ABSTRACT

Wstęp

„Tu w Europie i w Polsce, tu między sobą i we wnętrzu nas samych żyjemy na prawdziwych złożach nieprzebaczenia. Stawiam one pełne napięcie obcowanie obcego, innego i swojego. Aby uwolnić z tego pogranicza przebaczenia, musimy zstąpić na terytorium agonu, na którym człowiek walczy o imię, odczytuje swój los, staje się tym, kim jest. Właśnie dlatego, że 'staje się', a nie 'jest', mówimy o agonii – to nie tylko walka, lecz także bycie w drodze, przeprowienie się na drugą stronę” (http://pogranicze.sejny.pl/krzysztof_czyzewski___stare_oczy_medei_czyli_o_nieprzebaczeniu,1563-1,14123.html 2016) – słowa K. Czyżewskiego dobrze oddają problematykę Innego i Obcego nie tylko w perspektywie szeroko akademickich rozważań o odmienności, ale w sposób szczególnie wpisują się w codzienność edukacyjną, to znaczy tworzą obraz bardzo specyficznego miejsca, szkoły, w której wielokrotnie dochodzi do zderzenia różnic, kultur i idei.

Przedmiotem niniejszego artykułu są wypracowania uczniowskie o Innym i Obcym stworzone po drugim etapie eksperymentu naturalnego dydaktycznego w jednej z wrocławskich szkół podstawowych. Celem artykułu – z przyczyn formalnych i teleologicznych – jest zarysowanie wniosków, dotyczących kompetencji tekstotwórczych uczniów, na podstawie stworzonych przez nich opowiadań o Innym i Obcym. Analizie zostało poddanych 28 wypracowań uczniowskich. Polecenie do wypracowania sformułowane zostało w następujący sposób: „napisz o spotkaniu z osobą inną, obcą w formie opowiadania z dialogiem”.

Problematyka artykułu mieści się w trzech zakresach tematycznych: rozumienie Innego i Obcego, metody badania, analizy materiału uzyskanego z badań (tematyka i wybrane kompetencje tekstotwórcze).

Inny i Obcy

Obcość i inność to terminy, które od XX wieku we współczesnej humanistyce występują w wielu dyscyplinach naukowych. Nie tylko badania literackie, ale także antropologia, filozofia, socjologia czy etnografia stały się obszarami, w których powstało wiele prac naukowych traktujących o zagadnieniu nie-Swoich. Mimo wszystko, w dydaktyce polonistycznej odczuwalny jest brak opracowań dotyczących zagadnienia obcości i inności, a w szczególności odpowiedź sobie na pytanie: kto lub co jest dla uczniów szkoły podstawowej inne, obce?

By zrozumieć mechanizm myślenia o inności i obcości, warto sięgnąć do prac P. Bourdieu, który wykazuje, że funkcjonowanie świata polega na podwójnym wykluczeniu. Jest tak dlatego, że po pierwsze, jego uwpólniająca zasada może się ukonstytuować jedynie wobec tego, co pozostaje na zewnątrz i po drugie, ponieważ to wspólność grupy istnieje dzięki pozbawieniu mowy wykluczonych. Komentarz do myśli Bourdieu można odnaleźć u M. Jacyny w dziele *Iluzje codzienności...* (Jacyno 1997: 49).

Obcy w świecie literackim niejednokrotnie wchodzi w interakcję z bohaterami. Dla samego czytelnika nie-Ja jest również istotnym czynnikiem interpretacyjnym. Stąd istotne są spostrzeżenia H. Gosk, będące pomocą dla metodyków nauczania, nazywające rolę Innego i Obcego, bo każdy z nich – w myśl autorki – „zawsze stanowi znaczący ideologicznie składnik przekazu, pomaga ujawnić świadomość słabą, peryferyjną dla analizowanego układu, a dzięki temu wydobyć zeń utajone znaczenia” (<http://www.staff.amu.edu.pl/~comparis/attachments/article/290/Hanna%20Gosk.pdf> 2015)

Literatura polska pokazuje wiele postaci będących Obcymi dla świata, nazwijmy go roboczo, „normatywnego”. Pojawiają się

Romowie wśród nie-Romów, Żydzi wśród nie-Żydów, muzułmanie wśród katolików, zdrowi wśród chorych, żywi wśród umarłych itp. Obcy przełamują porządek świata przedstawionego, prowokują bohaterów literackich do takich czy innych czynów, są obiektami zaciekawienia, ale także agresji i nienawiści. Moralność wobec obcych jest wybiórcza, przestają działać powszechnie przyjęte kategorie interpretacji świata; obcy są ludźmi, przeciwko którym występuje większość, chcąc narzucić jedyną i sobie prawdziwą egzemplifikację rzeczywistości. Hanna Gosk podsumowuje: „opowieść Innego/Obcego, jeśli dać mu głos, to opowieść o nas samych w sytuacji utraty gorsetów i uniformów, które od tej chwili będą podlegać modyfikacji” (Gosk 2005: 12). Wnioski H. Gosk stanowią syntezę spostrzeżeń literaturoznawców o inności i obcości.

Metody badania i opis eksperymentu

Przeprowadzone badania oparłem na eksperymencie naturalnym dydaktycznym. Metoda ta wielokrotnie stosowana, nie tylko na wrocławskiej polonistyce, zakłada szczegółowo ustalony model eksperymentu. Teoretyczką, jak i zasłużonym praktykiem wspomnianej metody była M. Dudzik, która stanęła na czele wielu metodyków, uznających badania eksperymentalne w dydaktykach specjalistycznych za przydatne i wartościowe (Dudzik 1981: 18-20).

Eksperyment dydaktyczny naturalny odbył się w drugim półroczu roku szkolnego 2015/2016. Uczestnikami eksperymentu byli dwunastolatki, szóstoklasiści. Eksperyment, przeprowadzony techniką jednej grupy, opierał się na 9 spotkaniach (45 minut lub 90 minut), podczas których omawianych było 9 tekstów literackich traktujących o obcości i inności. Ćwiczenie pierwsze było badaniem aktualnej wiedzy i rozumienia inności, a ostatnie wypracowanie było badaniem kontrolnym. Zmienną niezależną stanowił założony wzrost liczby słownictwa ogólnego, wzrost liczby słownictwa dotyczącego Innego i Obcego, wzrost umiejętności tworzenia form przewidzianych na II etapie edukacyjnym.

Analiza materiału uzyskanego po pierwszym etapie eksperymentu

Tematyka opowiadania

Uczniowie w swoich opowiadaniach umieścili wiele postaci, których określiliby w swoim mniemaniu jako obcych i innych. Bohaterów obecnych w twórczości dwunastolatków można pogrupować w cztery grupy:

1. Bohaterów ze środowiska szkolnego

- nowy uczeń;
- nowy kolega w klasie, który nie umie grać w piłkę nożną;
- nowa koleżanka z zajęć w stadninach konnych;

2. Bohaterów z innych państw i kultur

- Libijczyk, który ostatecznie okazuje się nie intruzem domowym, lecz nowym współpracownikiem taty;
- Afrykańczyk – nowy uczeń w klasie;
- Żydzi, tańczący na cmentarzu z powodu śmierci bliskiej osoby;
- Japończyk, nowy sąsiad, rówieśnik, który dołączył do klasy;

- Syryjczyk, który chce się bawić tak jak polskie dzieci;
- Japonka z wymiany młodzieżowej;
- ciemnoskóra dziewczyna pomagająca kociej matce;

3. Bohaterów ze specyficznymi cechami charakteru

- zarozumiąta, bogata dziewczyna;
- zamknięta w sobie jedynaczka z rozbitej rodziny;
- szaleniec wierzący w życie pozaziemskie;
- samotna osoba;

4. Bohaterów o specyficznym wyglądzie

- Marcelina, która poprzez noszenie czarnych ubrań, odbierana jest jako zła i bezwzględna;
- członkowie zespołu rockowego z Warszawy;
- bezimienny chłopiec w jaskrawym ubraniu i o ciemnej karnacji;
- brudny, bezdomny 19-latek.

W jaki sposób uczniowie opisywali swoje postaci?

Opis wyglądu Innych, Obcych jest stałym elementem 22 wypracowań. Szóstoklasiści zwracali uwagę na: twarz, wiek, ubranie i wymowę:

- „Podczas niej zauważyła dziewczynkę, która ubierała się bardzo dziwnie. Wszystko co miała na sobie było w innym, niepasującym do siebie nawzajem, kolorze. Na głowie miała tasiemkę z kwiatami w kolorze czarnym” (praca nr 22);
- „O godzinie 15:00 przyjechała do nas młoda Azjatka. Miała około 13 lat, kruczo czarne włosy oraz oczy takiego samego koloru, a jej skóra przypominała porcelanę, była biała jak śnieg i bardzo gładka. Usta miała koloru dojrzałych malin, a jej rzęsy były długie i czarne. Była bardzo ładna” (praca nr 28);
- „Wracając zauważyła, że pod jej domem śpi bezdomny mężczyzna w brudnej, za małej bluzie i przetartych spodniach. Jego włosy były długie, rozczochrane i przetłuszczone” (praca nr 19);
- „Skasowano im bilety i weszli do środka. Na scenie pojawiło się czterech mężczyzn. Byli oni tacy... specyficzni. Każdy z nich miał na głowie perukę: różową, czarną albo niebieską. Ich ubranie bardzo zdziwiło Maję. Podarte czarne spodnie i podkoszulki” (praca nr 20).

Co stanowi obszar wykluczenia w opowiadaniach uczniowskich?

Przyczyn wykluczenia bohaterów w opowiadaniach uczniowskich było wiele. Do najczęstszych należały:

- nowa osoba w grupie;
- narodowość;
- kolor skóry;
- wygląd;
- bogactwo – bieda;
- zachowanie;
- nieznanostwo języka;
- inwalidztwo;
- nieporadność;
- problemy rodzinne.

Akapity

Analiza 28 akapitów inicjalnych i finalnych dostarcza, mimo schematyczności ich pisania, wiele informacji na temat stosunku uczniów do Innego, Obcego. W akapitach inicjujących opowiadania zazwyczaj trwa zwykły dzień, poranek, opisują pogodę, uczniowie są w szkole, w parku, zaczynają wakacje. Ta zarysowana bez troska zostaje przerwana pojawieniem się Innego, Obcego, który zadziwia, zaciekawia, burzy porządek dnia:

- „Promienie słońca wpadły do mojego pokoju i chyba postanowiły, że moje oczy nie zasługują na dłuższy sen. Wstałam z łóżka i poszłam do łazienki. Był pierwszy dzień wakacji. Za kilka godzin miałam znaleźć się u swojej babci” (praca nr 18);
- „Tego dnia nie działo się nic zadziwiająco ciekawego, oprócz wylania kawy na spodnie i małych zakupów na lokacie. O godzinie 18:30 dreptałem przez ulicę Byczą w stronę domu. Przechodząc przez rondo, nagle dobiegł mnie dźwięk trąbki i donośne krzyki stojącego tam brodacza” (praca nr 7).

Natomiast w akapitach finalnych pojawiają się elementy wartościowania oraz pożytki, które Inni i Obcy wprowadzają do świata bohaterów:

- „Tak właśnie losy dwóch uczniów – łobuza i wyśmiewanego łączą się w jedną, wspaniałą przyjaźń” (praca nr 24);
- „Okazało się, że jest bardzo rozmownym człowiekiem. Wiele się o nim dowiedziałem. Opowiedział mi o wielu rzeczach: o swoim kraju, czym się interesuje oraz co lubi robić” (praca nr 9);
- „Poznania z Michałem nie zapomnę do końca mojego życia. Nauczył mnie bardzo ważnej rzeczy – tolerancji. Po tych kilku dniach z nim spędzonych zmieniałam się na lepsze. Zrozumiałam, że inny nie znaczy gorszy” (praca nr 17);
- „Ona ma czarne włosy, a ja blond. Ona ma proste, a ja kręcone. Ja mam niebieskie oczy, ona brązowe. Ja lubię różowy, a ona czarny... (...) Marcelina była dla niej Innym człowiekiem. Jej przeciwieństwem. Ale przecież przeciwieństwa się przyciągają, prawda? (praca nr 25);
- „Czasami dziwiły mnie ich przyzwyczajenia i kultura oraz jedzenie lubiane w Azji (...). Dowiedziałam się wiele o innej kulturze i polubiłam Azjatkę, mimo że wiele rzeczy wydawało się dziwnych, to starałam się zrozumieć Yuki i pomóc jej przyzwyczać się do Polski” (praca nr 8).

Analiza akapitów w tekstach uczniowskich wykazuje pewne schematyczne podejście do rozumienia tej części pracy. Niestety, literatura metodyczna pomija znaczenie akapitów, co prowadzi do tendencyjnego kojarzenia akapitu wyłącznie z nową myślą i że jest to wcięcie w tekście. Pojawiają się liczne prace, w których uczniowie stosują wcięcia zawierające jedno wypowiedzenie. W analizowanych pracach pojawia się problem nieumiejętności organizacji treści w obrębie akapitów. W kilkunastu pracach widać przypadkowość w stosowaniu akapitów (pomijając pierwszy i ostatni). Uczniowie starają się bardziej pisać na zadany temat, przy czym kompetencja tekstotwórcza, jaką jest stosowanie akapitu, przerasta możliwości dwunastolatków.

Kompozycja

W analizowanych pracach 27 prac charakteryzuje się kompozycją zamkniętą, jedna otwartą. Otwarta została zapisana w pracy nr 1. Jedną z uczennic opisała doświadczenie dziewczyny, której relacje z mamą są złe. Bohaterka opisuje swój żal, wspomina odrzucenie przez mamę, jej zapracowanie, brak zrozumienia problemów nastolatki; nie może także zrozumieć decyzji rodziców o rozwodzie. Jednak w dniu urodzin przyjeżdża po nastolatkę tato, którego na co dzień w domu rodzinnym brakuje. Córka bardzo za nim tęskni. Cieszy się jednocześnie, że w tak szczególnym dniu zabiera ją na przejażdżkę motorem. Po jakimś czasie, kilkadziesiąt kilometrów od domu rodzinnego, zostawia córkę, ponieważ dostaje ważny telefon z pracy. Bohaterka wraca sama do domu. Rozgoryczenie bohaterki zawarte jest w ostatnim akapicie wypracowania: „Była inna, taka pozostała. Żyła w samotności, lecz do czasu” (praca nr 1).

Spójność wypowiedzi językowej

Teresa Dobrzyńska zauważa, że „kolejne zdania wypowiedzi zespala się w płaszczyźnie sensu, tworząc koherentną całość. Proces ten przebiega przy uwzględnieniu zarówno treści semantycznych owych zdań, jak i treści pragmatycznych towarzyszących im w danej wypowiedzi. W owym procesie przywoływana jest m.in. relewantna „wiedza o świecie”, czyli zespół przekonań na temat tego, o czym mówi tekst, a także wiedza o sytuacji, w której jest on komunikowany” (Dobrzyńska 2010: 301).

Jednym z podstawowych wyznaczników spójności prac uczniowskich są relacje logiczne. Analizowane w tym artykule prace uczniowskie składają się zarówno ze zdań pojedynczych, jak i złożonych współrzędnie i podrzędnie. Spójność strukturalną można dostrzec w warstwie gramatycznej i leksykalnej tekstu.

Powtórzenia leksykalne (Jagodzińska 2008: 86):

a) dokładne, np.:

- „Szedłem w stronę głosów. Głosy dochodziły zza murów, gdzie znajdował się stary cmentarz żydów” (praca nr 14);
- b) niedokładne: synonimy, quasi-synonimy, peryfrazy, hiponimy/hiperonimy:
- „Jak się okazało Japonka o imieniu Hera, spokojnie czekała w umówionym miejscu. Azjatka miała jasną, ale jednocześnie oliwkową skórę, ciemne, lekko wiśniowe, długie, proste włosy, czarne tęczaówki i twarz o delikatnych, dziecięcych rysach twarzy” (praca nr 6);
- „Uwielbiała zwierzęta. Konie były jej pasją” (praca nr 11);
- „W parku siedział chłopiec piszący długopisem. Parker wypadł mu z ręki” (praca nr 19).

Prace uczniowskie zawierają również nawiązania leksykalne, których celem jest budowanie więzi międzyczłowiekowej:

a) formalnych, które polegają na użyciu wyrazów pokrewnych słowotwórczo, tj. mających wspólny rdzeń oraz wspólną część znaczenia, np.:

- „Uwielbiała biegać. Bieg sprawiał jej największą radość” (praca nr 5);
- semantycznych, polegających na zastosowaniu wyrazów należących do tego samego pola semantycznego: „Przez

resztę zajęć Pan fotograf wyświetlał na tablicy multimedialnej swoje zdjęcia. Wszyscy byli nimi oczarowani. Fotografii Japończyka były piękne i nastrojowe” (praca nr 27).

Spójność tekstu uczniowie utrzymywali także przez powtórzenie mniej naoczne, odwołujące się do wiedzy o świecie. Można dostrzec ją również na poziomie utartych opozycji w rodzaju: przyczyna – skutek, problem – rozwiązanie, bodziec – reakcja itd. Dotyczy to nie tylko zdań sąsiadujących, ale także całych akapitów czy sekwencji akapitów.

Strategiczne pozycje tekstowe

Z zagadnieniem spójności wypowiedzi językowej wiąże się zjawisko występowania strategicznych pozycji tekstowych. Pozycje te wpływają na odbiór poszczególnych elementów tekstu przez odbiorcę. Strategiczne pozycje podkreślają kolejne etapy budowy wypowiedzi. Urszula Żydek-Bednarczuk podkreśla, że podobnie jak temat, który jest jednym z wyznaczników tekstowości, tak poszczególne odniesienia do tematu mogą mieć wpływ na zarządzanie przestrzenią tekstową. Porównuje te miejsca do mapy, dzięki której interlokutorzy mogą orientować się w działaniach taktycznych. Przy analizie tekstu należy więc wziąć pod uwagę między innymi tytuły (Żydek-Bednarczuk 2005: 170).

Tytuł (łac. *Titulus* — napis, ogłoszenie), z jednej strony jest autonomiczną częścią wypracowania, a z drugiej jest integralną częścią wypracowania uczniowskiego. Pełni kilka zasadniczych funkcji: stanowi nazwę własną, identyfikuje komunikat, tworzy ramę sytuacyjną, integruje treść, interpretuje procesy interpretacji wypracowań. Poza tym skupia uwagę odbiorcy na znaczeniu makrostrukturalnym (Żydek-Bednarczuk 2005: 170-171).

W analizowanym etapie eksperymentu w 22 pracach użyto tytułu, a w 8 pracach nadawcy wypowiedzi nie zastosowali omawianego sygnału delimitacji tekstu.

Zastosowanie tytułu pełni między innymi funkcje:

- a) informują o głównym bohaterze indywidualnym lub zbiorowym:
 - inny;
 - przyjaciółki;
 - chłopiec z Afryki;
 - obcy przyjaciel;
 - inna dziewczyna pewnego, innego dnia;
 - nowy uczeń;
 - Mikołaj rozrabiaka;
 - obcy przyjaciel;
 - ona;
 - inny człowiek;
 - uczeń z wymiany;
- b) informują o charakterze bohatera:
 - brak;
- c) informują o gatunku literackim:
 - brak;
- d) informują aluzyjnie o treści lub być aluzją metaforyczną treści:
 - przeciwieństwa się przyciągają
- e) sygnalizują główny motyw, emocje, nastrój itd.:
 - miłe spotkanie;
 - spotkanie;
 - spotkanie z nieznanym;

- z..., no wiesz;
- nigdy nie oceniaj za wcześnie.

Podsumowanie

Szkoła jest miejscem, w którym dochodzi do spotkania się wielu kultur. Miejscem nabywania kompetencji międzykulturowych powinna być szkoła, proponująca uczniom między innymi teksty literackie traktujące o Obcych i Innych oraz dająca możliwość wypowiedzenia się uczniów o spotykanych nie-Swoich. Podniesieniu poziomu dyskusji o nie-Naszych służyć mają kompetencje tekstotwórcze i bogacenie słownictwa wokół tej tematyki.

W analizowanych pracach uczniowie zrozumieli treść polecenia. Wszystkie wypracowania zawierały przedstawienie Innej, Obcej postaci. Na ogół potrafili dostosować się do wzorca gatunkowego opowiadania. Postaci ukazane w wypracowaniach z jednej strony cechowała tendencyjność obrazowania, a z drugiej wielu bohaterów zostało obdarzonych przez uczniów bogatym rysem charakterologicznym. Bohaterowie pochodzili ze środowiska szkolnego, z innych państw i kultur, odznaczali się specyficznymi cechami charakteru i specyficznym wyglądem. Uczniowie opisywali swoje postaci uwzględniając przede wszystkim twarz, wiek, ubranie i wymowę.

Spójność prac uczniowskich utrzymana jest na poziomie strukturalnym, semantycznym. Jednak uczniowie nie odwołują się do skomplikowanych przekształceń semantycznych i pojęciowych, prace ich są więc nietrudne do odtworzenia przy odbiorze tekstu. Uczniowie w swoich wypracowaniach nie są w pełni świadomi wykorzystywanych przez nich tzw. strategicznych sygnałów organizacji wypowiedzi. Zastosowane tytuły informują o bohaterach indywidualnych i zbiorowych, informują aluzyjnie o treści lub mogą być aluzją metaforyczną treści, sygnalizują główny motyw, emocje, nastrój itd. Przy tworzeniu tytułów znaczna część uczniów utożsamia go z tematem. Akapity stosowane przez uczniów są kojarzone wyłącznie z wprowadzaniem nowej myśli. W kilku przypadkach uczniowie za pośrednictwem akapitu nie orientują odbiorcy w strukturze swojego tekstu. Akapity w analizowanych pracach są raczej jednostkami.

Źródłem finansowania badań i artykułu były środki własne autora.

Bibliografia

1. Dobrzyńska T., (2010) *Tekst* [w:] Bartmiński J., (red.), *Współczesny język polski*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
2. Dudzik M., (1982) *Badania eksperymentalne nad bogaceniem słownictwa w zakresie wyrażania uczuć i wartości w nauczaniu języka ojczystego*, „Kształcenie językowe w szkole” nr 2.
3. Gosk H., (2006) *O czym opowiada Inny/Obcy?* „Polonistyka” nr 6.
4. <http://www.staff.amu.edu.pl/~comparis/attachments/article/290/Hanna%20Gosk.pdf> [01.06.2015].
5. Jacyno M., (1997) *Iluzje codzienności. O teorii socjologicznej Pierre'a Bourdieu*, Warszawa: Wydawnictwo IFIS PAN.
6. Janus-Sitarz A., (2014) *Edukacja polonistyczna wobec dylematów wielokulturowości i inności* [w:] Janus-Sitarz A., (red.), *Edukacja polonistyczna wobec innego*, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS.
7. http://pogranicze.sejny.pl/krzysztof_czyzewski___stare_oczy_medei_czyli_o_nieprzebaczeniu,1563-1,14123.html [12.10.2017].
8. Żydek-Bednarczuk U., (2005) *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS.

